

УДК 342.9

ОСОБЛИВОСТІ ЗАВДАНЬ НАУКОВО-ДОСЛІДНИХ УСТАНОВ УКРАЇНИ

Манжула А.А., д. ю. н., доцент,
професор кафедри галузевого права та правоохоронної діяльності
Центральноукраїнський державний педагогічний університет
імені Володимира Винниченка

У статті проведено аналіз наукових поглядів правників щодо визначення поняття «завдання». Запропоновано авторське визначення поняття завдань науково-дослідних установ. Визначене коло завдань, що так чи інакше притаманні науково-дослідницьким установам України.

Ключові слова: завдання, науково-дослідницька установа, дослідження, моніторинг, стандарти.

В статті проведено аналіз наукових поглядів юристів щодо визначення поняття «задача». Предложено авторское определение понятия задач научно-исследовательских учреждений. Определен круг задач, так или иначе присущих научно-исследовательским учреждениям Украины.

Ключевые слова: задача, научно-исследовательское учреждение, исследование, мониторинг, стандарты.

Manjula A.A. PECULIARITIES OF TASKS OF RESEARCH INSTITUTION OF UKRAINE

The article analyzes the scientific opinions of lawyers on the definition of "problem". The author definition of the tasks of research institutions. Defined range of tasks that are somehow inherent in scientific research institutions of Ukraine.

Key words: tasks, research institutions, research, monitoring, standartis.

Постановка проблеми. Відповідно до статті 54 Конституції України, держава сприяє розвитку науки, встановленню наукових зв'язків України зі світовим співтовариством [1]. Одним із важливих кроків на цьому шляху є сприяння державою розвитку відповідних суб'єктів господарювання, які наділені спеціальними повноваженнями щодо провадження наукової, науково-технічної, науково-організаційної та науково-педагогічної діяльності на території України. Ідеться про науково-дослідні установи, головною метою яких є стимулювання розвитку вітчизняної науки за всіма ключовими напрямками суспільного життя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сторінках правової літератури такі вчені, як В.Д. Андреев, Я.М. Буздуган, О.В. Васюренко, М.П. Денисенко, В.В. Годін, О.С. Самойлова, Н.І. Сулік, А.М. Колодій, В.І. Ткач, А.В. Череп, Ю.С. Шемшученко, В.В. Шемчук, здійснили спроби дослідження завдань, що виконують науково-дослідницькі установи України. Незважаючи на це, залишаються питання, що потребують подальшого розгляду.

Постановка завдання. Тому метою статті є визначити коло завдань, що так чи інакше притаманні науково-дослідницьким установам України.

Вклад основного матеріалу дослідження. Спершу зосередимо увагу на завданнях, які вказують на ту конкретну роботу (її характер, обсяг, межі), яку необхідно здійснити задля досягнення мети. Загалом завдання – це більш дрібна, чітка та конкретизована мета. Тобто якщо мета являє собою передбачений у свідомості людини результат, який, як правило, має ідеалізований, навіть абстрактний вигляд, то завдання становлять конкретні етапи роботи, що необхідно пройти, виконати, рухаючись до мети. З огляду на вищевикладене, зрозуміло, чому нормотворець, визначаючи правовий статус

тих чи інших суб'єктів, досить часто уникає визначення мети їхньої діяльності, акцентуючи увагу лише на завданнях. Адже перша, мета, лише вказує на те, до чого прагне суб'єкт, для чого він існує та функціонує, тоді як другі, завдання, дають зрозуміти, що саме здійснює суб'єкт у ході реалізації свого функціонального призначення.

Для з'ясування кола завдань науково-дослідних установ звернемося до аналізу змісту положень про деякі з них. Так, наприклад, завдання Державного науково-дослідного інституту митної справи сфери управління центрального органу виконавчої влади – Державної фіскальної служби України (заснований у 2008 році, керуючись положеннями Постанови Кабінету Міністрів України «Про утворення Державного науково-дослідного інституту митної справи» від 24 вересня 2008 року № 852 [2]), полягають у такому:

1) забезпеченні укладання міжнародних договорів у частині створення основи для функціонування митної справи в Україні (Угода між Кабінетом Міністрів України й Урядом Республіки Австрія про адміністративну допомогу та співробітництво у митних справах від 17 травня 2000 року, затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 11 липня 2001 року № 785 [3; 4], протокол між Державною митною службою України та Державним митним комітетом Республіки Узбекистан про організацію обміну попередньою інформацією про товари і транспортні засоби, що переміщуються через державні кордони України й Республіки Узбекистан, від 22 червня 2012 року [5] тощо);

2) удосконаленні, розробленні та підготовці проектів нормативно-правових актів і публікації наукових робіт згідно з окремими положеннями Пріоритетних напрямів наукових досліджень у галузі митної справи на 2011–2015 роки;

3) закріпленні загальноприйнятих стандартів і вимог до встановлення й підрахунку митної вартості окремих категорій готової товарної продукції чи сировини з метою приведення їх одиниць до структурно упорядкованої системи;

4) розробленні пропозицій щодо вдосконалення митної інфраструктури саме в частині транспортних шляхів і спеціальних магістралей комунікативного зв'язку;

5) матеріально-технічному забезпеченні реалізації наукових програм з розроблення методичних рекомендацій щодо підготовки (тренування) службових собак у Кінологічному навчальному центрі Державної прикордонної служби України;

6) створенні науково обґрунтованих і практично дієвих способів ідентифікації матеріальних цінностей через митний кордон України з метою недопущення порушення прав інтелектуальної власності (база даних штрих-кодів, торговельних марок, ідентифікаційних бирок тощо);

7) інформатизації систем даних з метою покращення діяльності практичних підрозділів Державної фіскальної служби України в областях у частині контролю за своєчасним здійсненням обов'язкових платежів суб'єктами правовідносин у сфері податкової й митної справи до державної казни тощо.

Ще однією науково-дослідною установою, на завдання якої вважаємо за потрібне звернути увагу, є Державний науково-дослідний інститут спеціального зв'язку та захисту інформації, що перебуває у віданні Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України (відповідно до Положення про Адміністрацію Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 3 вересня 2014 року № 411 [6]). До основних завдань зазначеного суб'єкта господарської діяльності належать такі:

1) забезпечення проведення науково-технічних досліджень, об'єктом яких є цілісна система захисту інформативних даних щодо діяльності дипломатичних представників України закордонних відомств у сфері міжнародних відносин. Ідеться про розроблення новітніх методів захисту інформації у вигляді сукупності заходів, що забезпечують запобігання несанкціонованому доступу до конфіденційної інформації, до відомостей промислового, економічного, торгового, фінансового й технічного характеру, що охороняються [7, с. 11];

2) виконання державних цільових програм, спрямованих на розроблення науково-технічних приладів захисту конфіденційного зв'язку та захисту інформаційних баз даних органів державної влади, органів місцевого самоврядування від дистанційного втручання шкідливих програм через електронні системи несанкціонованого доступу;

3) сертифікація інноваційних науково-технічних (експериментальних) розробок, що являє собою науково-технічну діяльність, спрямовану на створення нових матеріалів, продуктів, процесів, пристроїв, технологій, систем і надання нових послуг або на істот-

не вдосконалення тих, що вже виробляються (надаються) чи введені в дію [8];

4) моніторинг і зведення статистичних даних щодо фактів порушень законодавства в частині висвітлення інформації з обмеженим доступом, яка розподіляється на:

– конфіденційну – інформацію про фізичну особу, а також інформацію, доступ до якої обмежено фізичною або юридичною особою, крім суб'єктів владних повноважень. Конфіденційна інформація може поширюватися виключно за згодою відповідної особи в установленому нею порядку відповідно до передбачених нею умов, а також у випадках, передбачених кримінальним процесуальним законодавством України [9];

– таємну – інформацію, доступ до якої обмежується, розголошення якої може завдати шкоди особі, суспільству й державі. Таємною визнається інформація, яка містить державну, професійну, банківську таємницю, таємницю досудового розслідування та іншу передбачену законом таємницю;

– службову – інформацію, що міститься в документах суб'єктів владних повноважень, які становлять внутрішню службову кореспонденцію, доповідні записки, рекомендації, якщо вони пов'язані з розробленням напряму діяльності установи або здійсненням контрольних, наглядових функцій органами державної влади, процесом прийняття рішень і передують публічному обговоренню та/або прийняттю рішень, чи зібрану в процесі оперативно-розшукової, контррозвідувальної діяльності, у сфері оборони країни, яку не зараховано до державної таємниці [10];

5) участь у закритих державних програмах військового та оборонного спрямування щодо розроблення новітньої важкої автоматизованої бронетехніки, засобів комунікації тощо, що потребують використання, передачі чи зберігання інформації з обмеженим доступом, що перебуває у власності відповідних центральних органів виконавчої влади України;

6) поширення наукових робіт (тез доповідей, статей, монографій, посібників тощо), що висвітлюють теоретичну основу і практичне значення дослідної діяльності Державного науково-дослідного інституту спеціального зв'язку та захисту інформації в указаному вище спрямуванні;

7) реалізація кадрової політики, що проявляється в підборі кваліфікованих спеціалістів, які володіють спеціальними знаннями в зазначеній сфері людської діяльності, тощо.

Головними завданнями Українського науково-дослідного гідрометеорологічного інституту сфери управління Державної служби України з надзвичайних ситуацій (згідно з Положенням про Державну службу України з надзвичайних ситуацій, затвердженим Указом Президента України від 16 січня 2013 року № 20/2013 [11]) є такі:

1) забезпечення зведеними даними щодо гідрометеорологічних спостережень Українського гідрометеорологічного центру (утвореного на основі положень Указу Президента України «Про оптимізацію системи централь-

них органів виконавчої влади» від 9 грудня 2010 року № 1085/2012 [12]);

2) створення науково-технічних розробок з метою забезпечення сталої гідрометеорологічної діяльності відомчих суб'єктів господарювання, що зосереджена у здійсненні спостережень за гідрометеорологічними умовами, геофізичними процесами в атмосфері, аналізу й узагальнення отриманих даних, активних впливів на гідрометеорологічні процеси, забезпечення гідрометеорологічною інформацією, прогнозами та попередженнями про небезпечні і стихійні гідрометеорологічні явища органів державної влади, органів місцевого самоврядування, населення, а також гідрометеорологічного обслуговування заінтересованих юридичних і фізичних осіб [13];

3) моніторинг навколишнього середовища на предмет швидкої зміни погодних умов, що може призвести до виникнення стихійних лих або надзвичайних ситуацій. Поряд із цим вдало визначають моніторинг саме в словникової літературі як систематичне слідування, дослідження стану соціальних явищ і природних процесів, зіставлення результатів постійних спостережень для отримання обґрунтованих уявлень про їх дійсний стан, тенденції розвитку [14, с. 89];

4) систематичний забір води з Чорного та Азовського морів з метою проведення лабораторної діагностики вмісту шкідливих речовин і сторонніх предметів у частині встановлення рівня забруднення та розроблення дієвих заходів оперативного реагування на виявлені відхилення від установлених законодавством норм і стандартів;

5) проведення наукових досліджень у частині встановлення та контролю рівня радіоактивного забруднення зони відчуження (Чорнобильська атомна електростанція та прилегла до неї територія в радіусі тридцяти кілометрів) за допомогою спеціальних технічних засобів фіксації інформації такого характеру, а саме індикаторів, дозиметрів, радіометрів тощо;

6) координація державної політики у сфері гідрометеорології з метою розроблення наукового підґрунтя, що є базисом для втілення практичних навиків у частині моніторингу природного середовища;

7) забезпечення юрисдикційної діяльності компетентних органів державної влади у сфері гідрометеорології, що передбачає проведення досліджень проєктів нормативно-правових актів і надання обґрунтованих висновків;

8) проведення агрометеорологічних, гідрологічних, гідрохімічних, гідрометеорологічних і кліматичних досліджень з метою реалізації системних впливів і моніторингу гідрометеорологічних процесів у природному середовищі й атмосфері тощо.

Не варто залишати поза увагою й діяльність Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства юстиції України, Генеральної прокуратури України, Служби безпеки України, Ради національної безпеки і оборони України боротьби та інших органів державної влади, спрямовану на протидію такому негативному явищу в суспільстві, як злочин-

ність. Так як мова йде саме про науковий і науково-технічний напрям такої діяльності, доцільно розглянути завдання, покладені саме на Міжвідомчий науково-дослідний центр з проблем боротьби з організованою злочинністю, що є робочим органом при Раді національної безпеки і оборони України та який здійснює опрацювання питань боротьби з організованою злочинністю, що мають міжгалузевий характер, забезпечує науково-аналітичне й прогнозне супроводження діяльності Ради національної безпеки і оборони України з проблем боротьби з організованою злочинністю тощо [15]. Вони, завдання, полягають у такому:

1) передбаченні технологічного розвитку та організаційної видозміни організованої злочинності на території України з урахуванням інноваційних технологій і науково-правових концепцій у різних сферах суспільного життя (зокрема банківській справі, фінансовій звітності, господарській діяльності, бухгалтерському обліку тощо). Ідеться про набір злочинних прийомів та операцій, спрямованих на підготовку, безпосередньо вчинення і приховування як одного злочину, так і сукупності взаємопов'язаних кримінальних правопорушень, що характеризуються комплексним характером та утворюють цілі злочинні технології збагачення (або ж технології злочинної діяльності);

2) формуванні державних цільових програм щодо боротьби з організованою злочинністю. Вирішення такого роду завдання проявляється у використанні суб'єктами наукових досліджень спеціальних знань у цій сфері людської діяльності шляхом узагальнення статистичних даних, отриманих від Департаменту інформаційно-аналітичного забезпечення МВС України, відділу моніторингу та аналітики Управління зв'язків з громадськістю та засобами масової інформації Генеральної прокуратури України, відділу інформаційно-аналітичного забезпечення Центрального управління Служби безпеки України тощо. Далі уповноважена особа зазначеної науково-дослідної установи визначає пріоритетні напрями формування цільової програми з урахуванням особливостей прояву феномена організованої злочинної діяльності;

3) співпраці з відомчими закладами, установами, організаціями інших країн з метою обміну досвідом і розроблення дієвих науково обґрунтованих практичних рекомендацій і наукових положень у вказаному спрямуванні тощо.

Далі перед науково-дослідною установою, що перебуває у віданні Міністерства оборони України (Положення про Міністерство оборони України, затверджене Указом Президента України від 6 квітня 2011 року № 406/2011 [16]), а саме Державним науково-дослідним інститутом авіації, стоять такі першочергові й обов'язкові завдання галузевого характеру:

1) забезпечення своєчасного вжиття заходів щодо виявлення та усунення неполадок авіаційної техніки (системи курсової стійкості, системи подачі палива, кисневої системи тощо), що потребують залучення та спеціальних технічних засобів у цій сфері;

2) виконання державної політики щодо розвитку й удосконалення військової авіаційної техніки;

3) проведення наукових і науково-технічних досліджень військової авіаційної техніки на предмет покращення експлуатаційних умов, зняття показників з інформативних датчиків, бортового комп'ютера тощо;

4) науково-методичне забезпечення діяльності практичних підрозділів Міністерства оборони України та Збройних Сил України тощо.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, спираючись на вищерозглянуті завдання окремих науково-дослідних установ, пропонуємо виокремити таке загальне коло завдань, що так чи інакше притаманні всім досліджуваним суб'єктам, незалежно від того, у якій сфері або за якими напрямками кожен із них здійснює свою наукову, науково-технічну, науково-організаційну, науково-педагогічну діяльність:

1) розроблення нормативів, стандартів і правил реалізації як фундаментальних, так і прикладних наукових досліджень компетентними суб'єктами у відповідній сфері знань;

2) здійснення моніторингу різних аспектів суспільного життя, процесів та (або) явищ у природному середовищі;

3) забезпечення реалізації науково-впроваджувальних процесів, що проявляються в стандартизації чи сертифікації окремих аспектів людської діяльності (надання послуг тощо), готової товарної продукції або ж інноваційних приладів;

4) науково-методичне забезпечення та науковий супровід діяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання приватної й державної форм власності, фізичних осіб-підприємців, що зводиться до задоволення інтересів населення загалом;

5) здійснення всебічної підтримки суб'єктів наукової та науково-технічної діяльності (надання можливості використовувати значні людські ресурси й технічні засоби в указаному напрямі; кадрова політики в частині підготовки та перепідготовки спеціалістів відповідної сфери знань; проведення сумісних кампаній, форумів чи конференцій; фінансова підтримка проектів тощо);

6) забезпечення координації діяльності структурних підрозділів на місцях, зональних чи територіальних центрів, представництв в областях тощо;

7) створення організаційно-правових і технічних умов для проведення експертних досліджень, лабораторних діагностик, експертиз тощо.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 154к/96-ВР / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.

2. Про утворення Державного науково-дослідного інституту митної справи: Постанова Кабінету Міністрів України від 24.09.2008 № 852. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/852-2008-п>.

3. Про затвердження Угоди між Кабінетом Міністрів України і Урядом Республіки Австрія про адміністративну допомогу у митних справах: Постанова Кабінету Міністрів України від 11.07.2001 № 785. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/785-2001-п>.

4. Угода між Кабінетом Міністрів України і Урядом Республіки Австрія про адміністративну допомогу та співробітництво у митних справах: Міжнародний документ Уряду Республіки Австрія та Кабінету Міністрів України від 17.05.2000. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/040_034.

5. Протокол між Державною митною службою України і Державним Митним комітетом Республіки Узбекистан про організацію обміну попередньою інформацією про товари та транспортні засоби, що переміщуються через державні кордони України і Республіки Узбекистан: Міжнародний документ Державної митної служби України та Державного митного комітету Республіки Узбекистан від 22.06.2012. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/860_104.

6. Про затвердження Положення про Адміністрацію Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України: Положення Кабінету Міністрів України від 03.09.2014 № 411. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/411-2014-п>.

7. Халяшин Д.Б., Ярочкин В.И. Основы промышленной и коммерческой информации, термины и определения. Москва, 1992. 39 с.

8. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України від 26.11.2015 № 848-VIII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/848-19/ed20171011>.

9. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 № 2657-XII. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 48. Ст. 650.

10. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13.01.2011 № 2939-VI. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 32. Ст. 314.

11. Деякі питання Державної служби України з надзвичайних ситуацій: Указ Президента України від 16.01.2013 № 20/2013. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/20/2013>.

12. Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади: Указ Президента України від 09.12.2012 № 1085/2010. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1085/2010>.

13. Про гідрометеорологічну діяльність: Закон України від 18.02.1999 № 443-XIV. Відомості Верховної Ради України. 1999. № 16. Ст. 95.

14. Социальное управление: словарь / под ред. В. И. Добренькова, И.М. Слеленкова. Москва: Изд-во МГУ, 1994. 208 с.

15. Про Положення про Міжвідомчий науково-дослідний центр з проблем боротьби з організованою злочинністю: Указ Президента України від 26.02.2007 № 144/2007. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/144/2007/paran6#n6>.

16. Про Положення про Міністерство оборони України та Положення про Генеральний штаб Збройних Сил України: Указ Президента України від 06.04.2011 № 406/2011. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/406/2011>.